

videre tenebras suas, et abjectionem animæ ad res terrenas diligendas; et inde consecutam esse anxietatem spiritus ex terrore divini iudicii, et ex misero statu, in quem cecidit propter peccatum. Atque hoc est initium penitentis. « Anxiatus est super me spiritus meus; » in hebræo est eadem vox, que in Psalmo superiore: *In deficiendo ex me spiritum meum*. Itaque significat magnam anxietatem, quæ fere ad defectum vite perducebat, nisi spes misericordiæ consolationem attulisset. Illud, *super me*, significat: super meam miseriam, super maximum languorem meum anxiatu est spiritus meus. Deinde idem repetit aliis verbis: « In me turbatum est cor meum; » nisi quod *in me* non est idem quod *super me*, sed significat hoc loco: in medio mei, sive intra me. Itaque sensus est: Spiritus meus hanc miseriam considerans, valde anxiatu est, et cor meum in intimis meis conturbatum est, non leviter, aut in superficie, sed serio, et in profundo cordis expansere et conturbari cepi. Ad hujus penitentis imitationem debent, qui liberari cupiunt, serio et profunde cogitare detrimenta peccati.

Vers. 5. 5. MEMO. FUI DIERUM ANTIQVORUM, MEDITATUS SEM IN OMNIBUS OPERIBUS TUIS IN FACTIS MANUUM TUARUM MEDITABAR.

Docet nunc unde ex tanta anxietate respirare ceperit, et nobis exemplo suo viam ostendit ad reparatorem post lapsum. « Memor, inquit, fui dierum antiquorum, » id est, recogitare cepi misericordiam tuam, quam ab initio mundi patribus nostris exhibuisti, portans infirmitates eorum, sanans languores et parcens iniquitatibus. Nec solum obiter memor fui, sed « meditatus sum in omnibus operibus tuis, » id est, diligenter consideravi omnia opera tua, sive nature, sive gratiæ, et in omnibus misericordiam tuam eminere vidi; et id ipsum iterum repetens addit: « In factis manuum tuarum meditabar, » id est, operibus tuis considerandis exercebar. Possent hæc cum S. Gregorio referri ad antiquos dies, quibus in statu innocentie homo fruebatur delicis paradisi, et inde magis intelligitur miseria captivatus; sed prior expositio, in qua Chrysostomum secuti sumus, videtur litteræ magis inharere.

Vers. 6. 6. EXPANDI MANUS MEAS AD TE: ANIMA MEA SICUT TERRA SINE AQUA TIBI.

Spe concepta ex consideratione misericordiæ, ad Deum aspiciere et suspirare incipit: « Expandi, inquit, manus meas » in oratione « ad te, » quoniam anima mea ita sicut gratiam tuam, ut terra arida pluviam. Quæ aptissima similitudo est. Nam sicut terra sine aqua, neque consistentiam habet, neque vestitur herbis, neque ornatur floribus, neque producit fructus, sed est inanis et vacua: sic anima sine gratia Dei non resistit

tentionibus; sed sicut pulvis jaclatur a facie venti, neque vestem habet justitiæ, neque ornamentum sapientiæ, neque fructus operum bonorum: quod totum intelligit penitens experimento suo, et ideo magis sicut quod melius cognoscit.

7. VELOCITER EXAUDI ME, DOMINE, DEFECIT SPIRITUS MEUS.

Turpitudine peccati, quam agnovit, et desiderium gratiæ peccati, quam agnovit, et desiderium gratiæ urget animam penitentis, ut non possit ferre moras reconciliationis; atque est signum veræ contritionis, quando peccator non differt confessionem et alia remedia de die in diem, sed cito currit ad medicum animæ, quomodo ægrotus in periculo constitutus cito medicum accersiri jubet, et situbundus cito currit ad aquas. « Velociter, inquit, exaudi me, » non possum diutius ferre turpitudinem meam, cito lava me ab iniquitate mea, sana velociter languorem meum, quia « defecit spiritus meus, » id est, in extremis ago, vix spiritum duco: ponitur enim præteritum pro presentis, amplificandi gratia.

8. NON AVERTAS FACIEM TUAM A ME, ET SIMILIS ERGO DESCENDENTIBUS IN LACUM.

Idem petit aliis verbis: « Non avertas faciem tuam a me, » id est, ne recuses reconciliari mihi, ne fias inexorabilis, converte faciem benignitatis tuæ ad me misericorditer respiciendum, ne fiam similis pereuntibus, qui descendunt in lacum profundissimum gehennæ. Quibus enim Deus non ignoscit, neque donat vitam gratiæ, ii percut in æternum. Illud et sumitur pro *quia*, ut sæpe notavimus, et sensus est: « Non avertas faciem tuam a me, » quia si averteris, a similis ero descendentibus in lacum. »

9. AUDITAM FAC MIHI MANE MISERICORDIAM TUAM, QUIA IN TE SPERAVI.

Rursus ad idem redit, sed alia ratione: « Auditam fac mihi mane, » id est cito, velociter, incipiente die, « misericordiam tuam; » vel per *mane* intelligit lumen gratiæ, quod succedit tenebris peccati in reconciliatione, quasi dicat: Satis diu fui, te irascente, in nocte peccati; incipiat te miserante dies gratiæ, et audiam in corde meo vocem tuam dicentem mihi: « Salus tua ego sum. » « Quia in te speravi, » id est, gratia spei quam jam accepi, mereatur gratiam remissionis; quamvis enim peccator ex se non mereatur aliquid apud Deum, tamen ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur et perfici, ut loquitur S. Augustinus in *epist.* 106; et quemadmodum eo loco S. Augustinus dicit, per fidem impetrari justificationem, ita etiam dici potest de spe, quod videlicet impetret justificationem.

10. NOTAM FAC MIHI VIAM, IN QUÀ AMBULEM, QUIA AD TE LEVAVI ANIMAM MEAM.

Penitens David accepta justificatione, timens ne iterum cadat, in hac extrema parte Psalmi petit sollicitè gratiam cognoscendi viam justitiæ, et per eam ambulandi. Atque hoc etiam signum est veri penitentis, quando post reconciliationem, studet viam instituerè, ut decet amicum et filium Dei. « Notam, inquit, fac mihi viam in qua ambulem, » id est, illumina mentem meam, ut cognoscam viam justitiæ, in qua ambulare debeo, ut ad te perveniam. Siquidem « ad te levavi animam meam, » id est, ad te direxi cursum meum, renuntiavi secularibus desideriis, te unum desidero: ideo lumen sapientiæ quero, ne aberrem a te. Potest etiam, cum Chrysostomo, illud, *ad te levavi animam meam*, intelligi per spem, ut sensus sit: A te pendeo, in te confido.

Vers. 11. 11. ERIPME ME DE INIMICIS MEIS, DOMINE, AD TE CONFUGI; DOCE ME FACERE VOLUNTATEM TUAM, QUIA DEUS MEUS ES TU.

Persisit in eadem petitione, rogans liberari a tentationibus diaboli, qui sæpe conatur obscurare mentem, ne videat viam justitiæ. Concupiscentiæ siquidem a diabolo excitatæ faciunt, ut res aliter apparent quam sint, et inde contingat error iudicii. « Eripe me, inquit, de inimicis meis, » id est, eripe me a tentationibus inimici, quoniam ad te confugi, et illi renuntiavi. « Doce me facere voluntatem tuam, » id est, adjuva me lumine tuo, ut repulis tentationibus veram viam inveniam, et sic intelligam quæ sit voluntas tua bona, beneplacens et perfecta. « Quoniam Deus meus es tu, » id est, debeo et cupio tibi uni servire, quoniam tu es Deus meus, principium et finis omnium bonorum meorum, a quo naturam et cætera bona animæ et corporis accepi, et a quo beatitudinem et gloriam sempiternam expecto.

Vers. 12. 12. SPIRITUS TUUS BONUS DEDUCET ME IN TERRAM RECTAM: PROPTER NOMEN TUUM DOMINE, VIVIFICABIS ME IN ÆQUITATE TUA.

Petit sapientiam, quæ ad intelligentiam perti-

net: nunc petit charitatem, quæ pertinet ad voluntatem; tunc enim vere ambulamus per viam justitiæ, quando scimus et volumus bene agere. « Spiritus tuus bonus, » id est, non spiritus meus, sed tuus, qui bonus est, et de quo Salvator dicit *Luc.* vi: « Quoniam magis Pater vester dabit spiritum bonum petentibus se? » Spiritus bonus est Spiritus Sanctus, essentialiter bonus, per quem diffunditur « charitas in cordibus nostris, » *Rom.* cap. v; et hic facit ut velimus et operemur; et de hoc dicitur *Ezech.* xxxvi: « Ponam Spiritum meum in medio vestri, et faciam ut ambuletis in præceptis meis. » Hic igitur « Spiritus deducet me in terram rectam, » id est, in viam planam et directam, quæ est lex Domini rectissima et plantissima. Posset etiam per *terram rectam* intelligi patria celestis, quæ est terra viventium, in qua iustitia inhabitat, et in qua obliquitas vitiorum nullum locum habet. Sequitur: « Propter nomen tuum vivificabis me in æquitate tua, » ut ostendat justificationem, quæ est quoddam vivificatio spiritalis, non ex meritis propriis, sed ex dono gratiæ Dei nobis contingere: « Propter nomen tuum, » inquit, id est, propter gloriam tuam ex gratia tua « vivificabis me in æquitate tua, » id est, in iustitia tua; sic enim est in hebræo. Per *justitiam* autem potest intelligi veritas, sive fidelitatem in servandis promissis; potest etiam intelligi iustitia, quæ nos justificat; denique potest intelligi lex Domini iustissima, quomodo intelligitur illud *Psal.* cxviii, vers. 40: « In æquitate tua vivifica me. »

13. EDUCES DE TRIBULATIONE ANIMAM MEAM, ET IN MISERICORDIA TUA DISPERDES INIMICOS MEOS.

14. ET PERDES OMNES QUI TRIBULANT ANIMAM MEAM, QUONIAM EGO SERVUS TUUS SUM.

Concludit prædicans salutem et liberationem suam, et perditionem omnium inimicorum suorum: quod sine dubio adimplebitur in ultimo iudicio; et quod de se David propheta dicit, etiam potest dici de omnibus veris Dei servis, qui vel innocentiam custodierunt, vel per veram penitentiam ad viam justitiæ redierunt.

PSALMUS CXLIV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Psalms David, 1. adversus Goliath.*

V. s. h. — *David.*

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum.

2. Misericordia mea, et refugium meum: susceptor meus, et liberator meus:

Protector meus, et in ipso speravi: qui subdit populum meum sub me.

Benedictus Dominus fortis meus, qui docet manus meas ad [al. in] prælium: digitos meos ad bellum.

Misericordia mea, et fortitudo mea, auxilium meum, et salvator meus:

Scutum meum, et in ipso speravi: qui subdit populos mihi.

3. Domine, quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum?

4. Homo vanitati similis factus est: dies ejus sicut umbra prætereunt.

5. Domine, inclina caelos tuos, et descende: tange montes, et fumigabunt.

6. Fulgura coruscationem, et dissipabis eos: emitte sagittas tuas, et conturbabis eos.

7. Emitte manum tuam de alto; eripe me, et libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum.

8. Quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum, dextera iniquitatis.

9. Deus, canticum novum cantabo tibi: in psalterio decachordo psallam tibi.

10. Qui das salutem regibus, qui redemisti David servum tuum de gladio maligno: 11. eripe me,

Et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum, dextera iniquitatis.

12. Quorum filii, sicut novellæ plantationes in juventute sua.

Filiae eorum compositæ, circumornatæ ut similitudinem templi.

13. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.

Oves eorum fetosæ, abundantes in egressibus suis: 14. boves eorum crassæ.

Non est ruina maceræ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum.

15. Beatam dixerunt populum, cui hæc sunt: beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.

Domine, quid est homo, quia cognoscis eum? filius hominis, quia computas eum?

Homo vanitati assimilatus est: dies ejus quasi umbra pertransiens.

Domine, inclina caelos tuos, et descende: tange montes, et fumigabunt.

Mica fulmine, et dissipa eos; mitte sagittam tuam, et interfice [h. conturbabis] illos.

Extende manum tuam de excelso: libera me, et erue me de aquis multis: de manu filiorum alienorum.

Quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum, dextera mendacii.

Deus, canticum novum cantabo tibi: in psalterio decachordo psallam tibi.

Qui dat salutem regibus, qui eruit David servum suum de gladio pessimo.

Libera me, et erue me de manu filiorum alienorum: quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum, dextera mendacii.

Ut sint filii nostri quasi plantatio crescens in adolescentia sua:

Filiae nostræ quasi anguli, ornati ad similitudinem templi:

Promptuaria nostra plena, et super effundentia ex hoc in illud: pecora nostra in millibus, et innumerabilia in compitis nostris.

Tauri nostri pingues [h. duces nostri portantes]: non est interruptio, et non est egressus: et non est ululatus in plateis nostris.

Beatus populus cujus talia sunt: beatus populus cujus Dominus Deus suus.

Argumentum. — « Initium Psalmi celebrat gloriosa beneficia, quæ Deus auctori, ut regi (cf. vers. 1, 2, 10), peculiariter ad illud tempus usque contulit, virtutem bellicam, scientiam rei militaris, salutis conservationem in periculis, quæ tanta esse significat, ut miretur simul magnitudinem eorum, et quod Deus in ipsum et genus humanum tam sit beneficus, quum tamen nihil sit in homine, quod tantam beneficentiam mereatur, aut ea dignum sit, quippe qui conditione tam sit caduca et misera. Hanc celebrationem beneficiorum Dei præmittit precibus suis ardentibus, quibus imporat operam potentie divine adversus hostes, a quorum apparatu et irruptione periculum tunc fuerit: quod beneficium si ei demum contingat, tandem a se et celebrationem novam promittit Deo benefactori suo, quam tum ei sit præstiturus, et simul bona quedam pacis commemorat, quibus ut potitur populus, vehementer erant, ut quietem populo conciliare velit Jova, et hostium irruptionem et conatus avertere. » Rosenmull. Hocce carmen, ut titulus asserit, esse Davidicum, recte contendit Hengstenberg; nec obstant varia, quibus consultor, partes, inter se egregie coherentes, et nonnisi Psalmis Davidicis assumptæ. Editum fuit, ut conjicit Kimchi, adversus gentium exterarum, quæ undique bella contra Davidem movebant, molimina, postquam regno potitus, et Israelitas universos imperio suo subjectos haberet, et Philistæos, qui in ejus ditionem irruerant, secundo prælio repulisset: vid. II Sam. v, 19. Quod titulo additum reperitur in versione Alexandrina et Vulg., vana est conjectura, quæ ipsa Psalmi consideratione refellitur, nam latius patet argumentum ejus. Stropha septem, duobus versiculis constantes, quas concludit epiphonema vers. 15. Falluntur, qui a vers. 9 novum canticum incipere putant.

1. Davidis carmen.

Benedictus sit Jova, petra mea,
qui instituit (docet) manus meas ad pugnam,
digitos meos ad bellum:

2. Benignitas mea et arx mea,
altitudo mea et liberator meus mihi,
et subjiciens populos sub me.

3. Jova, quid est homo, quod agnoscas (benefaciendo) eum;
filius hominis, quod ejus habeas rationem?

4. Homo halitui similis est,
dies ejus sunt ut umbra præteriens.

5. Jova, inclina caelos, et descende;
tange montes, ut fument (in fumum evanescent).

6. Fulgura fulgur, et disperse eos;
emitte sagittas tuas, et perturba eos.

7. Mitte manus tuas ex alto;
eripe me, et libera me ex aquis magnis,
e manu filiorum alieni (barbarorum),

8. Quorum os loquitur falsa,
et quorum dextera est dextera mendacii.

9. Deus, canticum novum cantabo tibi,
nablio (lyra) decem chordarum canam tibi:

10. Qui das salutem regibus,
qui eripuisti Davidem, servum tuum, a gladio funesto.

11. Eripe me et libera me e manu filiorum alieni,
quorum os loquitur falsa,
et quorum dextera est dextera mendacii.

12. Ut filii nostri sint sicut plantæ,
crescentes in juventute sua;
filia, ut columnæ angulares,
excisæ, imago (imagines) palatii.

13. Promptuaria nostra plena sint,
proferentia a specie ad speciem (omnis generis bona);
oves nostræ millia facientes (millecuplis foetibus) augeantur,
in myriades multiplicatæ in pascuis nostris.

14. Oves nostræ sint gravidæ (propr. portare factæ; alii, pingues),
nulla sit miorum raptura,
et nulla thesaurorum perditio (propr. egressio),
et nullus clamor (lugubris) in plateis nostris.

15. Beatus populus, cui sic est!
beatus (beatior) populus, cujus Jova Deus est!

NOTE.

Vers. 2. *Altitudo*, excelsum munimentum, quo hostes non possunt pertingere. *Populos*, sive legendo

דָּבַר (cf. Ps. xviii, 48; potuit scripor per imprudentiam דָּבַר, *populum meum*, ex II Sam. xxii, 44, assumpsisse), sive דָּבַר positum sit cum 1° parag. pro דָּבַר collectivo sensu capiendi. — Vers. 5. *Montes*, i. e. superbos hostes. — Vers. 8. *Et quorum dextera*, etc., i. e. qui falso jurant, quia ad jurandum extenditur dextera. — Vers. 9. *Novum*, pro novo beneficio, quod hic petitur. — Vers. 11. *Hunc versum cum pro ced. jungit Maurer*, alii eum omnino delent, quasi librarii errore hic repeteretur. — Vers. 12. *Maurer: Libera me*, i. e. nos, *quorum filii sint*, etc.; *filia* sint columnae artificiose dolatae, formam (hebr. *thalenth*) mulierum habentes, seu caryalides, quae procerae, graciles et venustae. Alius, *filia* sint ornatae ut capita columnarum, *excelsae*, artificiose dolatae, *instar palatii*. — Vers. 14. *Maurer, duces nostri sint erecti* (potentia florent), *nulla sit irruptio et nulla excursio*, etc.

Vulgatus facilem fundit sensum intelligendo *dicentes* post vers. 11, ita ut inde loquantur hostes populi Jovae usque ad primum hemistichium ultimi vers. inclusive.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CXLIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus David adversus Goliath.

In hebraeo habetur solum, *Psalmus David*; quae sequuntur, *addita esse a Septuaginta Interpretibus*, testatur S. Hilarius. Sed quoniam Psalmus videtur meminisse regni ipsius David vers. 3, ubi dicit: « Qui subdit populum meum sub me, » existimant aliqui verba illa, *adversus Goliath*, non esse conformia Psalmo; et liberrime etiam putant haec verba posse contemnunt, quod Theodoretus testatur ea non haberi in Hexaplis Origenis, ac proinde non esse ex interpretatione Septuaginta Sanctorum. Sed respondere possumus, Psalmum scriptum esse proprie pro victoria adversus Goliath, et verba illa: « Qui subdit populum meum sub me, » non intelligi de regno, sed de principatu militiae; fuit enim David dux belli multo anteaquam rex fieret. Neque verum est, quod aliqui dicunt, hunc Psalmum esse ejusdem argumenti cum Psalmo xvii, ut patet ex vers. 8 hujus Psalmi. Itaque existimamus hunc Psalmum esse compositum fuisse paulo post victoriam adversus Goliath, ut habet titulus. Quod autem attinet ad versionem Septuaginta, majorem fidem habere debemus S. Hilario, qui affirmat haec addita a Septuaginta viris, quam Theodoro, qui negat. Sanctus enim Hilarius in explicatione Psalmorum Origenem secutus est, ut testatur S. Hieronymus in libris *De Scripturis Ecclesiasticis*; quare credibile est Hilarium in Origene legisse verba addita fuisse a Septuaginta viris; nemo autem melius novit quid esset in versione Septuaginta, quae habetur in Hexaplis, quam Origenes, qui Hexapla collegit. Adde quod, cum hic titulus legatur in omnibus libris latinis, et a S. Augustino et aliis exponatur, non est ulla ratio tollendus, aut contemnendus. Argumentum Psalmi, ex Hilario, est victoria Christi adversus diabolum; ex Augustino, victoria Ecclesiae adversus eundem diabolum; ex Theodoro, victoria Machabeorum adversus Antiochum. Sed nos cum S. Joanne Chrysostomo existimamus, ad litteram cani victoriam Davidis adversus Goliath. ut titulus docet, spiritualiter predici victoriam Christi et Ecclesiae adversus diabolum.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. **1. BENEDICTUS DOMINUS DEUS MEUS, QUI DOCEAT MANUS MEAS AD PRAELIUM, ET DIGITOS MEOS AD BELLUM.**

Laudat Propheta Deum, et gratias illi agit, quia dono singulari ejus vicerit gigantem, unde initium duxit omnis ipsius gloria. Dicit autem: « Qui doceat manus meas ad praellum, » et non dicit: « Qui robustam fecit manum meam, quoniam in eo genere praellum, quod vicit gigantem, plus valuit ars quam robur. Prevaluit enim, ut Scriptura dicit, « in funda et lapide adversus Philistaeum, » I Reg. xvii. Jacere autem lapidem ex funda, ita ut recte attingat frontem hominis, maxime artis est, quam tamen victoriam sapiens Propheta non suae arti, aut exercitationi, sed Dei dono tribuit. Pari ratione in praello spirituali adversus diabolum magis indigemus arte quam robore, et Christus ipse per Davidem figuratus non

In praello spirituali adversus diabolum maxime artis indigemus arte, quam robore.

potentia, sed sapientia diabolum vicit. Patientia enim et humilitate superbum et crudelium hostem prostravit; et ideo non dixit Propheta: « Qui armat manus meas, sed: « Qui doceat manus meas. » Quod additur: « Et digitos meos ad bellum, » id ipsum est aliis verbis repetitum.

2. MISERICORDIA MEA ET REFUGIUM MEUM SUS- VERS. 2. CEPTOR MEUS ET LIBERATOR MEUS.

3. PROTECTOR MEUS, ET IN IPISO SPERAVI; QUI VERS. 3. SUBDIT POPULUM MEUM SUB ME.

His quinque vocibus docet Propheta quo ordine verberis illi Deus victoriam; quo etiam ordine nobis quoque dabit, si in illo spem nostram totam posuerimus. Primum Deus misericorditer Davidem respexit. Misericordia enim Dei prima origo est omnium bonorum nostrorum; et omnia omnino merita praeventit; hinc igitur primo dicit: « Misericordia mea. » Deinde David, misericordi-

ter praeventus et vocatus, respexit ad Deum, atque ad eum sperando et invocando confugit; hinc subjungit: « Et refugium meum. » Tertio, Deus confugientem a se non desepit, sed manum illi porrigens, suscepit eum protegendum et adjuvandum; inde subjungit: « Susceptor meus. » Quarto, susceptum liberavit de captivitate et ab imminente periculo vitae; hinc subjungit: « Et liberator meus. » Denique liberatum, ne iterum caperetur, aut vulneraretur, protegit et protegere pergit, dum praellum durat; ideo subjungit: « Protector meus. » Addit: « Et in ipso speravi, qui subdit populum meum sub me, » id est, Deus quidem mihi est misericordia, refugium, susceptor, liberator et protector; et ego vicissim in ipso sperabo, qui fecit plus quam petere aut optare potuissem; nam non solum liberavit me de manu Goliath, sed etiam subiecit mihi populum meum, cum fecit me principem militiae super omnem populum meum; non I Reg. cap. xviii, paulo post victoriam de Goliath, fecit Saul rex Davidem tribunum super mille viros; nec solum illis, sed universo populo praerant David. Sic enim legitur ibidem: « Omnis Israel et Juda diligebat David; ipse enim ingredebatur et egrediebatur ante eos, » quod repetitur I Reg. cap. v. Nec solum subiecit, sed etiam nunc subdit, cum dono gratiae suae facit, ut populus quietus et pacifice regi se sinat.

Vers. 4. **4. DOMINE, QUID EST HOMO, QUIA INNOTUISTI EI? AUT FILIUS HOMINIS, QUIA REPUTAS EUM?**

Ex tot beneficiis prorumpit David in magnam admirationem, quod tantus Deus, quo nihil majus cogitari potest, dignetur tanti facere hominem, qui fere nihil est, ut etiam veli ab illo cognosci et amari. Et si haec David dicit, et tanto sensu pietatis dicit, quid nos facere, sentire et dicere par esset, quibus Deus non solum innouit, sed formam servi accepit, et in ea forma « humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; » et victoriam nobis tribuit, non adversus carnem et sanguinem, sed « adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus; » et qui nobis non populum unum subiecit, sed evectos ad participationem regni sui, constituit cum Christo super omnia bona sua? Sed verba consideremus. « Domine, quid est homo, quia innotuisti ei? » Ex hebraeo aliqui vertunt, *quid est homo, quia cognoscis eum?* Sed S. Joannes Chrysostomus affirmat recte verberis Septuaginta Interpretes, *innotuisti ei*; nam et vox hebraica hunc sensum patitur, et est multo admirabilius, quod Deus dignetur agnoscere ab homine, quam quod hominem cognoscat; imo nihil admirationis habet, quod Deus hominem cognoscat, qui hominem fecit, et nihil ignorare potest. Observat quoque idem S. Chrysostomus recte dictum esse, *quia innotuisti ei*, non autem, *quia*

cognitis es ab eo; cognitio enim Dei in homine ab ipso Deo est, qui ei se revelare et demonstrare dignatur. « Aut filius hominis, quia reputas eum? » Repetio ejusdem admirationis est: nam in hoc apparet quanti Deus hominem aestimet, quia voluit ei innotescere, et cum eo familiaritatem amicitiamque contrahere.

5. HOMO VANITATI SIMILIS FACTUS EST; DIES VERS. 5. EJUS SICUT UMBRA PRAETEREUNT.

Explicat causam suae admirationis, quia videlicet homo sit res modica, et id modicum brevi desinat esse. Non poterat magis extenuari vilitas hominis comparata ad magnitudinem Dei. Deus plenitudo est omnium bonorum, et plenitudo semper stans et manens in aeternum sine ulla immutatione aut mutatione: homo non est quidem vanitas, quia aliquid est, sed « vanitati similis, » quia modicum quid est, capax magnorum bonorum, si a Deo impletur; sed donec impletur, similis est vasi vacuo et inani. Id autem quod est, semper mutatur et transit donec deficiat: quomodo interdum umbra montium insensibiliter transit, donec nocte superveniente penitus evanescat. Atque haec dicit Propheta in homine quoad vitam corporalem, et comparatione facta cum Deo: alioquin enim homo magna res est, ad imaginem et similitudinem Dei creatus, et ad ipsum Deum intelligendum et amandum factus: propter quem Unicus Dei sanguinem profundere non dubitavit; qui denique si Deo per fidem, spem et charitatem in hac peregrinatione inhererit, futurus sit in patria aequalis angelis, semperque felicissimus. Itaque quemadmodum pulverem et cinerem se reputare debet, cum Deo collatus, ita dignitatem suam agnoscere debet, cum ei bestiales voluptates a diabolo suggeruntur, ut dedignetur delectari voluptatibus pecorum, quia ad angelorum aequalitatem aspirat.

6. DOMINE, INCLINA CAELOS TUOS, ET DESCENDE; VERS. 6. TANGE MONTES, ET FUMIGABUNT.

7. FULGURA CORUSCATIONES, ET DISSIPABIS EOS; VERS. 7. EMITTE SAGITTAS TUAS, ET CONTURBabis EOS.

Propheta sanctus ex beneficiis Dei prorupit in admirationem misericordiae Dei, quod tanta majestas tantam vilitatem aspiceret dignaretur; nunc vero considerans ex adverso superbarum et caecitatem multorum hominum, qui Deo contempti toti essent occupati in opprimendis hominibus piis, et in cumulandis terrenis divitiis, precatur Deum, ut ostendat potentiam suam in ejusmodi homines, ut saltem timore poenae peccare cessent, qui amore justitiae et reverentia conditoris bene agere nesciunt. « Domine, inquit, inclina caelos tuos, et descende, » id est, quando quidem humana superbia ex beneficiis te non agnoscit, nec timet, ostende praesentiam tuam per nubes tenebrosas, per ignem de caelo demissum, per fulgura et tonitrua, aliaque id genus, quibus

quod hominum cogitatio.

Multo admirabilius, quod Deus dignetur agnoscere ab homine, quam quod hominem cognoscat.

homines terreri et expavescere cogantur; dicitur autem Deus *inclinare celos*, quando demittit nubes et densas caligines, que videntur partes cœli aerei; et eo modo *descendere* dicitur, quia demonstrat per eos effectus præsentialiam suam. Sic dicitur *Ezod. xix*, Deum descendisse in montem Sina, quando implevit montem illum tenebrosa nube et caligine densissima, et simul montem calefecit, ut totus fumigare videretur; et hoc est quod addit: «Tange montes, et fumigabunt.» Sed præcipue Deus præsentialiam et potentiam suam demonstrat fragore horrendo tonitruorum et coruscatione fulgurum, ac vibratione fulminum, quibus nihil velocius, subtilius, efficacius, horribilius. Ideo addit: «Fulgura coruscationes, et dissipabis eos.» superbo videlicet hostes piorum. «Emitte sagittas tuas,» id est, cœlestia fulmina, et conturbabis eos; «nemo enim est tam ferox et audax, qui non expavescat fulmina de celo, adversus que nihil valet humana defensio. Unde dicitur *Reg. II*: «Dominum fornidabunt adversarii ejus, et super ipsos in cœlis tonabit.»

Vers. 8. 8. EMITTE MANUM TUAM DE ALTO, ERIPERE ME; ET LIBERA ME DE AQUIS MULTIS, DE MANU FILIORUM ALIENORUM.

Ex hoc versiculo apparet Psalmum hunc non esse scriptum a Davide post regnum adeptum, neque esse ejusdem argumenti cum Psalmo XVII: nam in eo Psalmo gratias agit de liberatione a manu Saul, et omnium aliorum inimicorum; in hoc autem Psalmo adhuc pugnat cum filiis alienis, id est Philistæis, et orat Deum pro liberatione et victoria. Itaque posteaquam rogaverat Deum generatim adversus impios et superbos, rogat pro se in particulari. «Emitte, inquit, manum tuam de alto,» id est, de cœlo potentiam tuam ostende, et «eripe me, et libera me de aquis multis,» id est, a multitudine hostium infidelium, cum quibus quotidie bellum gero; et declarans ipse metaphoram, addit: «De manu filiorum alienorum.» Itaque *aquis multe* significant multitudinem filiorum alienorum, qui ad litteram erant Philistæi; spiritualiter sunt hæretici, ut vult S. Joannes Chrysostomus; vel generaliter omnes filii hujus sæculi, sive foris, sive intus sint, ut docet S. Augustinus, et conformius est versiculo sequenti, et a vers. 12 usque ad finem.

Vers. 9. 9. QUORUM OS LOCUTUM EST VANITATEM, ET DEXTERA EORUM DEXTERA INIQUITATIS.

Describit filios alienos, atque ait illos esse, qui et ore et opere iniqui sunt. «Quorum os locutum est vanitatem,» non veritatem, non legem tuam, non boni aliquid; «et dextera eorum» non operatur, nisi rapinas, oppressiones pauperum, adulteria, homicidia, etc.

Vers. 10. 10. DEUS, CANTICUM NOVUM CANTABO TIBI, IN PSALTERIO DEGACHORDO PSALLAM TIBI.

11. QUI DAS SALUTEM REGIBUS, QUI REDEMISTI Vers. 11. DAVID SERVUM TUUM DE GLADIO MALIGNO, ERIPERE ME.

12. ET ERUPE ME DE MANU FILIORUM ALIENORUM, Vers. 12. QUORUM OS LOCUTUM EST VANITATEM, ET DEXTERA EORUM DEXTERA INIQUITATIS.

Interponit duos versiculos, quasi parenthesis ex affectu in Deum; deinde revertitur ad describendos filios alienos. «Deus, inquit, canticum novum cantabo tibi,» id est, peto alia multa beneficia, sed non sum oblitus acceptorum, ideo canticum novum, præclarum, nondum auditum, cantabo tibi, et simul in psalterio decem chordarum psallam tibi, jungens sonitum psalterii cum laudatione vocis; id autem faciam, quia tu «das salutem regibus,» ut paulo ante dedisti Saul regi per ministerium meum; et tu «redemisti me Davidem servum tuum de gladio maligno,» id est, de gladio injusto gigantes Goliath: tu igitur servum haecenus fecisti, «eripe me.» Erue, inquam, me de manu filiorum alienorum, qui et ore et opere sceleratissimi sunt.

13. QUORUM FILII SICUT NOVELLE PLANTATIONES Vers. 13. IN JUVENUTE SUA.

Declarat filios alienos ab affectu et opinione ipsorum: illi enim sunt filii alieni, qui non noverrunt, neque diligunt nisi terrenam felicitatem, in fecunditate et prosperitate filiorum et filiarum: in abundantia frumenti, vini et olei, in armentis pecorum et fructibus eorum, in pace et securitate omnium que possident. Sed hoc loco observandum est, ex hebreo hæc omnia nunc legi in prima persona, non in tertia, et sensum facere omnino contrarium, nimirum hunc: *Eripe me de manu filiorum alienorum, ut sint filii nostri sicut novelle plantationes; filii nostre compositæ, ut similitudo templi, promptuaria nostra, etc.*; sed cum omnes greci et latini codices habeant in tertia persona, et omnes Patres ita exponant, non possumus approbare lectionem hebraicam, nisi dicamus, ut Genebrardus indicavit, hic introduci loquentes ipsos filios alienos, et Davidem non ex suo sensu, sed in persona eorum hæc dicere, ut hic sit sensus: «Eripe me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniquitatis,» qui videlicet locuti sunt vanitatem dicentes: «Sint filii nostri «sicut novelle plantationes,» etc. Posset etiam facile fieri ut verba hebraica tempore Septuaginta Interpretum fuerint in tertia persona, et postea successu temporis incuria librorum mutata sint in personam primam: quod facillimum fuit, cum discernim persone primæ et tertiæ in litteris, non in syllabis constat; nam si desit littera *non*, erit persona prima; si addit, erit persona tertia. Præterea vox *וְאֵלֵינוּ* potest verti *quorum*, ut nostri legunt; potest etiam verti *ut, quomodo*

legunt Hebræi: videtur hoc loco vertenda *quorum*, non *ut*; nam in versibus 7 et 12, ubi legitur: «Quorum os locutum est vanitatem,» eadem est vox, et ab omnibus vertitur *quorum*; cur ergo non etiam hoc loco vertatur *quorum*, et legamus *quorum filii*? Quare lectio nostra omnino retinenda est. Ac primo loco inter humanas felicitates ponuntur filii, quoniam illi super omnia alia desiderantur, et propter eos quaruntur cætera. Ideo Propheta dicit: «Quorum filii sicut novelle plantationes in juventute sua,» id est, tunc habentur felices filii hujus sæculi, quando filii eorum sunt in juventute sua similes novellis plantationibus arborum, id est, bene radicati et fundati, et virides ac florentes, ut spes sit eos longissimo tempore supervicturos.

Vers. 14. 14. FILIE EORUM COMPOSITE, CIRCUMORNATE, UT SIMILITUDO TEMPLI.

Hæc est secunda felicitas temporalis, filie formosæ et ornate, ut facile viros inveniant, quibus nubant. Illud, *compositæ*, videtur referendum ad naturalem pulchritudinem, quæ ex compositione, sive conformatione membrorum constat. ex hebreo vertunt aliqui, *filie ut anguli incisæ*; sed credibile est Septuaginta Interpretes deduxisse vocem hebraicam *וְאֵלֵינוּ*, quod *splendorem* significat, ut sensus sit: «Filie eorum compositæ,» id est, splendida et speciosæ. Quod sequitur de similitudine templi, videtur intelligendum de ornatu tabernaculi, in quo erant multa ornamenta purpure, byssi, auri, gemmarum, ut nihil pulchrius in tota regione inveniretur.

Vers. 15. 15. PROMPTUARIA EORUM PLENA, ERUCTANTIA EX HOC IN ILLUD.

Hæc est tertium genus felicitatis filiorum alienorum, promptuaria ita plena variarum frugum, aliarumque rerum ad hujus vite usum, ut necesse sit ex uno in aliud exonerare copiam rerum. Qualis felicitas describitur in Evangelio, cum dicitur divitem quemdam cogitasse intra se: «Quid faciam, quia non habeo ubi congregem fructus meos? Scio quid faciam, destruam horrea mea, et majora faciam,» etc. *Luc. xii*. Id vero potissimum contingit, quando supervenientibus novis frugibus, adhuc supersunt veteres, que in aliud promptuarium refundende sunt, ut detur locus novis.

Vers. 16. 16. OVES EORUM FETOSÆ, ABUNDANTES IN EGRESSIBUS SUIS; BOVES EORUM GRASSÆ.

Hæc est quartum genus bonorum temporalium, oves fecundæ et plurimæ, «abundantes in egressibus suis,» id est, que plurimæ conspiciantur, cum egrediuntur ad pascua; et simul cum gregibus ovium armenta boum, et quidem pinguum.

17. NON EST RUINA MACERIE, NEQUE TRANSITUS, Vers. 17. NEQUE CLAMOR IN PLATEIS EORUM.

Hæc est ultimum bonorum temporalium, ut non solum domus et palatia nullam ruinam minentur, sed ipsæ etiam macerie, quæ ex vili materia eriguntur, lateant; et nullus sit tumultus, neque rumor in plateis eorum, sed omnia tranquilla et pacata. Illud, *neque transitus*, potest significare transitum per diruptas macerias, vel transitum latronum aut militum cum tumultu circumcursantium.

18. BEATUM DIXERUNT POPULUM QUI HÆC SUNT! Vers. 18. BEATUS POPULUS QUI DOMINUS DEUS EJUS!

Hæc est conclusio sancti Prophete, qui refert ex sententia filiorum alienorum beatum esse populum cui hæc sunt, quæ paulo ante descripsimus; sed ex propria sententia dicit beatum esse populum, non cui hæc sunt, sed cuius Deus est Dominus, id est, qui habet pro Deo verum Deum; nam vox *Dominus* hoc loco scribitur quatuor litteris, quæ nomen proprium Dei significant, quod nunquam tribuitur, nisi vero Deo, qui fecit cælum et terram. Ad finem hujus Psalmi diligenter annotandum est, non facere differentiam inter filios Dei et filios alienos, copiam, vel inopiam rerum temporalium: multi enim filii Dei his bonis abundarunt, et Dominus, *Math. xix*, promisit centuplum eorum, quæ dimittimus in hoc mundo, et postea vitam æternam; et contra multi filii hujus sæculi misere perierunt in egestate, in exilio, in triribus, in patibulis. Sed quod differentiam facit inter filios regni et filios gehennæ, filios hujus sæculi et filios lucis, est affectio; qui enim bona temporalia magna bona esse ducunt, et his ita afficiuntur, ut præ illis æterna bona contemnant, et contra qui detrimenta temporalia, magna mala esse ducunt, equaque timeant, ut pro his evadendis Deum offendere, et vitam æternam perdere non formident, illi sunt filii tenearum hujus sæculi et gehennæ, et hoc significatur in illis verbis: «Beatum dixerunt populum cui hæc sunt,» id est, qui tanti faciunt hæc temporalia, ut in illis beatitudinem sitam esse arbitrentur. Qui vero bona temporalia parva bona, et iacturam eorum parva mala esse ducunt, ut revera sunt; contra autem gratiam Dei, et colestem patriam in maximis bonis reponunt; et offensionem Dei, ac vite æternæ detrimentum, mala gravissima putant, illi sunt filii lucis, filii Dei, filii regni, qui non surda aure audierunt: «Primum querite regnum Dei et iustitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis,» *Math. ix*; et hoc significatur in illis verbis: «Beatus populus, cuius Dominus Deus ejus,» id est, bona temporalia, bona sunt, sed beatum non faciunt; quod autem vere facit beatum, est possessio summi boni, quod in Dei visione consistit.

Inter linuamas felicitates ponuntur filii loco primo.

Non facit differentiam inter filios Dei, et filios alienos, copiam, vel inopiam rerum temporalium.

PSALMUS CXLV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. *Laudatio ipsi David.*

Exaltabo te, Deus meus rex, et benedicam nomini tuo in sæculum, et in sæculum sæculi.

2. Per singulos dies benedicam tibi, et laudabo nomen tuum in sæculum, et in sæculum sæculi.

3. Magnus Dominus, et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis.

4. Generatio et generatio laudabit opera tua, et potentiam tuam pronuntiabunt.

5. Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, et mirabilia tua narrabunt.

6. Et virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem tuam narrabunt.

7. Memoriam abundantæ suavitatis tuæ eructabunt, et justitia tua exultabunt.

8. Miserator et misericors Dominus: patiens, et multum misericors.

9. Suavis Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus.

10. Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, et sancti tui benedicant tibi.

11. Gloriam regni tui dicent, et potentiam tuam loquentur:

12. Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam, et gloriam magnificentiæ regni tui.

13. Regnum tuum, regnum omnium sæculorum, et dominatio tua in omni generatione et generationem.

Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.

14. Allevat Dominus omnes qui corruunt, et erigit omnes elisos.

15. Oculi omnium in te sperant, Domine: et tu das escam illorum in tempore opportuno.

16. Aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione.

17. Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.

V. s. h. — *Laudatio David.*

Aleph. Exaltabo te, Deus meus rex, et benedicam nomini tuo in æternum [*h. sæculum*] et ultra.

Beth. In omni die benedicam tibi, et laudabo nomen tuum in sempiternum [*h. sæculum et ultra*] jugiter.

Gimel. Magnus Dominus, et laudabilis nimis: et magnificentiæ ejus non est investigatio.

Daleth. Generatio ad generationem laudabit opera tua, et fortitudines tuas annuntiabunt.

He. Decorem gloriæ magnitudinis tuæ, et verba mirabilium tuorum loquar.

Vav. Et fortitudinem horribilium tuorum loquentur, et magnitudines tuas narrabunt.

Zain. Memoriam multæ bonitatis tuæ loquentur [*h. eructabunt*], et justitias tuas laudabunt.

Heth. Clemens, et misericors Dominus: patiens, et multæ miserationis [*h. tardus ad furorem et magnæ misericordiæ*].

Teth. Bonus Dominus omnibus, et misericordie ejus in universa opera ejus.

Jod. Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, et sancti [*h. misericordes*] tui benedicant tibi.

Chaph. Gloriam regni tui dicent, et fortitudines tuas loquentur.

Lamed. Ut ostendant filiis hominum fortitudines ejus, et gloriam decoris regni tui.

Mem. Regnum tuum regnum omnium sæculorum, et potestas tua in omni generatione et generationem.

Samech. Sustentat Dominus omnes corruentes et erigit omnes jacentes [*h. incurvatos*].

Ain. Oculi omnium in [*h. ad*] te sperant, et tu das eis escam suam [*h. eorum*] in tempore suo.

Phe. Aperis manus tuas, et imples omne animal refectione [*h. satias omnem virum placcite*].

Sade. Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus [*h. misericors*] in omnibus operibus suis.

18. Prope est Dominus omnibus invocantibus eum: omnibus invocantibus eum in veritate.

19. Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet, et salvos faciet eos.

20. Custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet.

21. Laudationem Domini loquetur os meum, et benedicat omnis caro nomini sancto ejus in sæculum, et in sæculum sæculi.

Coph. Juxta est Dominus omnibus qui invocant eum: omnibus qui invocant illum in veritate.

Res. Placitum timentium se faciet, et clamorem [*h. deprecationem*] eorum exaudiet, et salvabit eos.

Sin. Custodit Dominus omnes diligentes se, et universos impios conteret [*h. disperdet*].

Thav. Laudem Domini loquetur os meum, et benedicet omnis caro nomini sancto ejus in æternum [*h. in sæculum, et ultra*], et jugiter.

Argumentum. — Hymnus in Jova potentiam, justitiam, benignitatem, quam exhibet tum universi generi humano, tum maxime afflictis suis cultoribus. Singuli versus litteris primoribus elementorum hebraicorum ordinem representant; sed desideratur versus qui a non littera incipere debebat. Habet quidem Græcus Alexandrinus (et Vulg. Syr. Ar. Ath.) post vers. 13: *marc Képac, etc., fidelis Dominus*. Sed plus quam verisimile est, ab aliena manu profecta esse hæc verba. Primum enim non existerunt in libris, quibus usi sunt Origenes et Hieronymus. Deinde desunt in Chald. Aqu. Theod., et Othelo illa notavit scholion græcum codicis Vatic. Tum rejecerunt ea Masorothæ et interpretes Hebræi. Postea non probabile est, vel casu hunc vers. excidisse, vel studio expunctum esse. « Casu fieri non potuit, ait Buxtorius (*Ant-Crit.* p. 437), quia error ob interruptam seriem alphabeti nimis manifestus et facile deprehensus fuisset. *Studio* cur expunctus esset, quum nihil in eo sit, quod Judæos offendere, vel ad eum eradendum pervenire potuisset? » Contra, quum ordinis alphabetici non ita tenaces sunt poeta hebraici, ut in omnibus ac singulis hujusmodi carminibus seriem litterarum sine ulla interruptione aut defectu servandam existimant, sed nonnulli licentiæ sibi interdum concedant, nihil miri habet unius litteræ omissio. Denique manifestum est, veris *marc Képac, etc.*, levi diarum tantummodo dictionum mutatione, et prima in subsidium ex *Deuter.* vii, 9, accessita, penitus ex vers. 17 hujus ipsius Psalmi desumpta esse. Ita fere Maurer. Quod alphabeticus est Psalmus, recentioris ætatis pluribus indicium est.

1. Hymnus Davidis.

Laudibus efferam te, mi Deus, rex, et benedicam nomen tuum in sæculum et æternum.

2. Quotidie benedicam (celebrabo) te, et laudabo nomen tuum in sæculum et æternum.

3. Magnus est Jova et laudandus plurimum, et magnitudini ejus nulla est investigatio.

4. Ætas ætati prædicat (vel prædicet) opera tua, et facinora tua nota faciunt.

5. Splendorem gloriæ (gloriosum) majestatis tuæ, et res miraculorum tuorum meditabor.

6. Et vim terribilium factorum tuorum prædicant (vel prædicent opera tua), et magna facta tua enarrabo.

7. Memoriam (laudes) magnæ benignitatis tuæ eructant (vel eructant), et justitiam tuam lætis vocibus efferunt.

8. Clemens et misericors est Jova, tardus ad iram et magnæ gratiæ.

9. Benignus est Jova erga omnes, et misericordiæ ejus sunt super omnia opera ejus.

10. Laudant (vel laudent, et ita deinceps) te, Jova, omnia opera tuæ, et pii (cultores) tui benedicunt te.

11. Gloriam imperii tui prædicant, et potentiam tuam loquuntur,

12. Ut nota faciant (vel, *innotescant*) hominibus facinora ejus, et gloriam splendoris (splendidam) imperii ejus.
13. Imperium tuum imperium *est* omnium sæculorum, et dominatio tua *manet* per omnes ætates.
14. Suffulcientem se præbet Jova omnibus qui labant, et erigentem omnibus qui incurvati sunt.
15. Oculi omnium ad te spectant, et tu das eis cibum ipsorum tempore suo.
16. Aperis manum tuam, et satias omne vivum voluntate (eo quod vult).
17. Justus est Jova in omnibus viis suis, et clemens in omnibus operibus suis.
18. Propinquus est Jova omnibus invocantibus eum, omnibus qui invocant eum sincere (anibus sincero).
19. Voluntatem cultorum suorum facit, et vociferationem eorum audit, et salvat eos.
20. Custodit Jova omnes qui diligunt eum, atque omnes improbos perdit.
21. Hymnum Jovæ loquatur os meum, et benedicat omnis caro nomen ejus sanctum in sæculum et æternum.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CXLIV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Laudatio David.

Titulus indicat argumentum: est enim hic Psalmus perpetua laudatio Dei, quæ partim emittitur ab ipso Deo magnitudine, partim ab operibus ejus, partim a qualitatibus regni ipsius, partim a virtutibus regis, quæ in ipso perfectissime invenitur. Est autem Psalmus alphabeticus, ut facilius memorie commendetur, et delectabilis canatur. S. Hilarius et S. Augustinus ita exponunt titulum: *Laudatio David*, id est, laudatio qua laudatur David. Et per Davidem intelligunt Christum, qui filius est David secundum carnem. Sed communior expositio est, ut sit, sensus, *laudatio*, qua laudatur Deus a Davide. Neque obstat quod in græco dicatur in dativo: *Laudatio ipsi David*. Est enim sensus, laudatio Dei inspirata et dictata a Spiritu Sancto ipsi Davidi. Vide titulum Psalmi vii.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. *Aleph*. EXALTABO TE, DEUS MEUS REX, ET BENEDICAM NOMINI TUO IN SÆCULUM, ET IN SÆCULUM SÆCULI.

Vers. 2. *Beth*. PER SINGULOS DIES BENEDICAM TIBI, ET LAUDABO NOMEN TUUM IN SÆCULUM, ET IN SÆCULUM SÆCULI.

In his duobus primis versiculis continetur proœmium, in quo Propheta docet quid in hoc Psalmo canere proposuerit; sed hoc docet more poetico, per apostrophen ad Deum. «Exaltabo, inquit, te,» ut est, in hoc Psalmo celeberrimo te versibus meis, tu, qui altissimus es, altissimus etiam habearis id

et prædiceris ab hominibus. Vocat autem Deum regem suum, vel ut ostendat se regem esse sub rege Deo, qui omnes regit et a nullo regitur, vel quia Deum celebrare intendit ob ea præcipue attributa, vel opera, quæ illi conveniunt, ut rex est et gubernator hominum et cæterarum rerum creaturarum. «Et benedicam nomini tuo,» repetitio est ejusdem rei; idem enim est: «Exaltabo te, et benedicam nomini tuo,» id est, laudabo nomen tuum, celebrabo gloriam tuam. Quod autem additur: «In sæculum, et in sæculum sæculi,» significat laudationem hanc fore perpetuam, ita ut hic incipiat et perseveret per successiones hominum cadentium hos Psalmos usque ad mundi consum-

mationem, et deinde in cœlesti patria nunquam omnino deficiat. «Beati enim qui habitant in domo tua, Domine,» ait ipse idem in *Psalm. LXXXIII*, «in sæcula sæculorum laudabunt te.» Hoc idem clarior repetitur et explicatur in secundo versiculo: «Per singulos dies benedicam tibi,» id est, perpetuo laudabo te, sive in prosperis, sive in adversis, dum hic vivam, et postea quoque in cœlesti patria «laudabo nomen tuum in sæculum, et in sæculum sæculi.»

Vers. 3. *Gimel*. MAGNUS DOMINUS, ET LAUDABILIS NIMIS, ET MAGNITUDINIS EJUS NON EST FINIS.

Quatuor sunt quasi partes magnitudinis, latitudo, longitudo, sublimitas et profundum, quæ suo modo in Deo quoque considerari possunt, juxta illud Apostoli ad *Ephe. III*: «Ut possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas et profundum.» Igitur Propheta incipit laudare Deum a magnitudine, et potest hæc laus intelligi de magnitudine essentiae divine, quæ est magna quoad latitudinem, quia est immensa; quoad longitudinem, quia æterna; quoad sublimitatem, quia altissima; quoad profunditatem, quia incomprehensibilis; vel, si placeat Prophetam explicare de magnitudine Dei, ut rex est, magnus rex est Dominus quoad latitudinem, quia omnia serviunt illi, a summo angelo usque ad ultimum vermiculum; quoad longitudinem, quia regni ejus æterna duratio est; quoad sublimitatem, quia potestate summa et absolutissima regnat; quoad profunditatem, quia non solum corpora, sed etiam corda regit, et moderatur intimas omnium cogitationes et affectiones; denique nihil est tam abditum et reconditum, quo virga regni ejus non penetret. «Magnus ergo Dominus, ideo laudabilis nimis,» id est valde, «et magnitudinis ejus non est finis,» quia et latitudo infinita est, et longitudo, est sublimitas, et profundum pariter infinita sunt. Vox hebraica proprie *investigationem*, sive *investigationem*, non *finem* significat. Sed Septuaginta sensum verterunt. Ideo enim magnitudinis Dei nulla est inventio, quia finis ejus non invenitur, nec inveniri potest, cum non sit. Itaque magnitudo Dei est infinita, et ideo a nobis, qui finiti sumus, est omnino investigabilis; dicitur autem a nobis investigabilis, non quod ignoremus magnum esse Deum, et magnitudinis ejus nullum esse finem, sed quia magnitudinem illam totam non capimus, non comprehendimus. Admonet autem nos hæc magnitudo infinita Dei, ut sicut magnitudinis ejus non est finis, sic etiam laudationis nullus est finis. Ita S. Augustinus. Item, ut nos quoque non simus contenti angustiis nostris, sed quotidie magis ac magis in vera magnitudine, quæ in virtutibus posita est, crescere studeamus, juxta illud *Psalm. LXXXIII*: «Ascensionibus in corde suo disposuit in valle lacrymarum; ibunt de virtute in virtutem,» etc.; nam qui crescere student potentia, vel divitiis, ut alios super-

grediantur, isti non magni, sed inflati sunt: non succo pleni, sed vento distenti; alii enim superbia, aliud animi magnitudo est. Ita S. Joannes Chrysostomus.

Vers. 4. *Daleth*. GENERATIO ET GENERATIO LAUDABIT OPERA TUA, ET POTENTIAM TUAM PRONUNTIABUNT.

Ab essentia Dei magni Regis, quæ investigari non potest, transit Propheta ad opera ipsius mirabilia, ex quibus potentia ejus intelligi potest, et non dicit: Ego laudabo opera tua, sed «generatio et generatio laudabit opera tua,» quasi dicat: Ego solus non sufficio laudare, sed omnes generationes laudabunt «opera tua,» quia nunquam deerunt, qui ea considerent, admirentur, et laudent. «Et potentiam tuam pronuntiabunt,» id est, omnes generationes laudabunt «opera tua,» et inde potentiam tuam, quæ in illis relictæ, assidue prædicabunt. In hebræo habetur ad verbum, *generatio generatio laudabit opera tua*, ut in *Psalm. XVII*: «Dies diei eruciat verbum,» quæ phrasi significatur generationes sibi invicem succedere, ut dicitur *Eccle. I*: «Generatio advenit, et generatio præterit,» et sicut una alteri succedit quoad subsistentiam, ita etiam unam alteri succedere in laudandis operibus Dei, quæ una defuncta munere suo, tradat alteri munus Deum laudandi, et hoc modo «generatio et generatio,» id est, omnes generationes laudabunt opera Dei. Itaque lectio hebraica non est contraria lectioni græcæ et latine, sed eas explicat et illustrat.

Vers. 5. *He*. MAGNIFICENTIAM GLORIÆ SANCTITATIS TUE LOQUENTUR, ET MIRABILIA TUA NARRABUNT.

Dixit in genere de operibus Dei mirabilibus; nunc distinguit tria genera operum Dei: quædam gloriosa et pulcherrima, ac per hoc mirabilia ob eximiam speciem et splendorem; quædam terribilia, et ob terrorem maximum valde mirabilia; quædam denique amabilia, et ob ingentis benignitatis Dei significationem, non minus quam cætera mirabilia. In hoc igitur versiculo laudatur opera mirabilia ob splendorem et gloriam operis, qualia sunt cæli superiores, quibus nihil majus et pulchrius, de quibus dicitur *Psalm. XVIII*: «Cæli enarrant gloriam Dei;» ad idem opus pertinet ea, quæ in cælo conspicimus, sol, luna, stellæ cæteræ, et earum varietas, multitudo, splendor et perpetui sine ulla intermissione, vel falgatione discursus. «Magnificentiam, inquit, gloriæ sanctitatis tuæ loquentur,» id est, omnes generationes laudando loquentur excellentiam gloriosi operis magnificentiæ tuæ; et quia nulla sunt in eo opere mirabilia, ideo laudantes gloriosum hoc opus, mirabilia tua multa et magna narrabunt. Per *magnificentiam* non intelligitur hoc loco actio virtutis, quæ dicitur magnificentia, sed qualitas operis magnificentissimi, quæ dici potest excellentia sive præstantia, sive decor et pulchritudo: hæc enim omnia significat vox hebræa,

Magnitudinis
Dei nulla
est inventio

que hoc loco ponitur; per *gloriam* intelligitur claritas et splendor, et per *claritatem* et *splendorem*, ipsum opus gloriosum et splendidum; denique per *sanctitatem Dei*, si respiciamus vocem hebraicam, intelligenda est majestas, sive magnitudo, sive magnificentia Dei, que etiam *sanctitas* dici potest, quia majestas Dei sanctissima est; vox hebraica non est *שׁוֹפָר*, id est *sanctitas*, sed *שׁוֹפָר*, quam vocem in *Psal.* VIII, verterunt Septuaginta *magnificentiam*, et hoc loco vertit S. Hieronymus *magnitudinem*, et potest etiam *veritatem majestas*, sive *decor*, sive etiam *robur*, ac *potentia*. Itaque sensus erit: Omnes generationes præstantissimum et clarissimum opus majestatis Dei, que sancta, id est, inviolabilis et purissima est, decantabunt.

Ver. 6. 6. *Vau.* ET VIRTUTEM TERRIBILIIUM TUORUM DICENT, ET MAGNITUDINEM TUAM NARRABUNT.

Hoc est alterum genus operum Dei, quo terror divinæ majestatis in puniendis impiis demonstratur. « Et virtutem, inquit, terribilium tuorum dicent, » id est, robur et potentiam terribilium flagellorum, quibus impios castigare solitus es, dicent; et ex eis « magnitudinem » potentie tue « enarrabunt. » Ad hoc opus pertinent: diluvium generale tempore Noe; combustio quinque civitatum igne de celo demisso; plaga Egypti et Pharaonis; hiatus terre ad absorbendos vivos sediciosos Dathan et Abiron; denique terre motus, pestilentie, fulmina cælestia, eluviones aquarum, procellæ ventorum, et alia que non raro et divino judicio terris immittuntur.

Ver. 7. 7. *Zain.* MEMORIAM ABUNDANTIÆ SUAVITATIS TUE ERUCIABUNT, ET JUSTITIA TUA EXULTABUNT.

Hoc est tertium genus operum Dei, quod ad misericordiam perinet, quod quidem pluribus verbis et majori significatione grati animi explicatur, quoniam ad pios Dei servos maxime pertinet. « Memoriam, inquit, abundantie suavitatis tue eruciant, » id est, omnes generationes replete abundantie suavitatis et benignitatis et misericordie tue, quoniam « misericordia Domini plena est terra, » ex hac plenitudine eructabant memoriam hujus abundantissime suavitatis, id est, mandabant posteritati memoriam horum tantorum et tam multiplicum beneficiorum; nec solum eructabant hanc memoriam posteris, sed ipsi « exultabant justitia tua, » id est, ob fidelitatem, qua promissa beneficia præstitisti.

Ad hoc genus pertinent innumerabiles consolationes, quas toti generi humano divina bonitas tribuit ex vicissitudine dierum et noctium, ex pluvius de celo, ex fecunditate terre, ex infinita multitudine pecorum, avium, piscium, que generi humano servantur; ex amonitate sylvarum, pulchritudine hortorum, commoditate maris et fluminum, aliisque id genus plurimis. Sed hæc levia et parva sunt, si comparentur ad dona gratiæ, ad incarnationem Verbi divini, ad passio-

nem, resurrectionem et ascensionem Christi, ad missionem Spiritus Sancti, vocationem gentium, ædificationem Ecclesie, justificationem impiorum, prædicationem, promissionem et exhibitionem regni colorum. Que omnia cum suavi meditatione quasi comedantur, mirum non est, si ex tanta plenitudine pii omnes eruciant memoriam abundantie suavitatis Dei.

8. *Cheth.* MISERATOR ET MISERICORS DOMINUS, PATIENS ET MULTUM MISERICORS, Ver. 8.

9. *Teth.* SCAVIS DOMINUS UNIVERSIS, ET MISERATIONES EJUS SUPER OMNIA OPERA EJUS, Ver. 9.

Non contentus dixisse tantam esse abundantiam suavitatis Dei, ut omnes generationes eructature sint memoriam hujus suavitatis, ipse eructat primus et prædicat, dicens: « Misericors et miserator Dominus, patiens, et multum misericors, » Dominus est, quia tollit miseras creando, justificando, glorificando; nec solum *miseriors* est: sed etiam *miserator*, id est, paterne misericors; id enim significat vox hebraica *רַחֻם*; nec solum affectu paterno *miseriors*, sed etiam *patiens*, sive *longanimis*, ut est in hebræo, id est, perseveranter misericors; etiamsi enim sæpe a nobis provocetur ad iram, ille tamen non subito irascitur, sed exspectat ad penitentiam; denique hæc misericordia non modica, non exigua, sed multa et copiosissima est. Id explicatur in sequenti versiculo; nam « suavis est Dominus omnibus, » id est, omnibus benignus et misericors, et ex se suavis, licet non omnibus videatur suavis, sed iis tantum, qui sanum palatum habent; nec solum erga omnes suavis et bonus, ac per hoc misericors est, sed etiam misericordia ejus extenditur « super omnia opera ejus; » nullum enim est opus Dei, in quo misericordia ejus locum suum non habeat: sic enim intelligimus illud, *super omnia opera ejus*, id est, in omnia opera ejus, ut exponunt SS. Chrysostomus et Augustinus, et ut veritè ex hebræo S. Hieronymus, et ut requirit proprietates lingue græcæ. Sanctus tamen Ilierarius exponit: « Super omnia opera ejus, » id est, excellit operibus ejus, et hanc expositionem patitur textus hebraicus, et hinc theologii disputant quomodo intelligendum sit misericordiam esse excellentiorem omnibus virtutibus, de qua re vide S. Thomam et Cajetanum in II II, *Quæst.* XXX, art. 4. Illud autem, *suavis Dominus universis*, verum est absolute, quia

Deus « solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos, » ut dicitur *Matth.* v. Et ne demones quidem Deus excludit a misericordia sua, cum eis vitam et intelligentiam tribuat et conservet: itamen magna misericordia, que ad salutem eternam perducit, de qua dicit David *Psalm.* I. « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam; » et Jacobus cap. II: « Judicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam, » restringitur ad ti-

mentes et invocantes Deum; nam *Psalm.* LXXXV, dicitur: « Tu Domine, suavis et mitis, et multæ misericordie omnibus invocantibus te; » et *Psalm.* CII: « Quoniam secundum altitudinem cæli a terra corroboravit misericordiam suam super timentes se; » et: « Quomodo miseretur pater filiorum, miserus est Dominus timentibus se; » et: « Misericordia Domini ab æterno, et usque in æternum super timentes eum; » quod etiam significavit B. Virgo, *Luc.* cap. I, cum ait: « Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum. »

Ver. 10. 10. *Iod.* CONFITEANTUR TIBI, DOMINE, OMNIA OPERA TUA, ET SANCTI TUI BENEDIANT TIBI.

Ver. 11. 11. *Caph.* GLORIAM REGNI TUI DICENT, ET POTENTIAM TUAM LOQUENTUR.

Ver. 12. 12. *Lamed.* UT NOTAM FACIANT FILIIS HOMINUM POTENTIAM TUAM, ET GLORIAM MAGNIFICENTIE REGNI TUI.

Ver. 13. 13. *Mem.* REGNUM TUUM, REGNUM OMNIUM SÆCULORUM; ET DOMINATIO TUA IN OMNI GENERATIONE ET GENERATIONEM.

Cecinit hactenus opera Dei gloriosa, terribilia et amabilia; nunc transit ad qualitatem regni Dei, cantaturus etiam postea qualitates ipsius regis: « Confiteantur, inquit, tibi, Domine, omnia opera tua, » id est, laudent te opera tua, de quibus hactenus te laudavi: opera enim opificem laudant, quando pulchra sunt et bona. Opera autem Dei talia sunt, ut nihil eis addi, vel minui possit. « Vidit enim Deus omnia que fecit, et erant valde bona, » *Gen.* I; et: « Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus, » *Psalm.* CX. Atque his verbis concludit narrationem præteritam. Addit deinde inchoans novam laudationem: « Et sancti tui benedicant tibi, » id est, opera tua, que patent oculis omnium, generatio et generatio laudabit, ut supra dictum est; sed qualitatem regni, de qua nunc dicturus sum, non noverunt nisi sancti tui, quibus per Spiritum Sanctum revelata est; ideo « sancti tui, » populus tuus peculiaris, « benedicant tibi, » laudent te. In quo autem laudaturi sint, subjungit, cum ait: « Gloria regni tui dicent, et potentiam tuam loquentur. » *Gloria regni* est potentia regni. Potentia regni consistit in multitudine subditorum, et in multitudine divitiarum, quibus subditi illi et sustentari possunt. Gloria, sive potentia regni Dei cognosci potest ex differentia inter regnum Dei et regnum hominum. Est autem quadruplex differentia. *Prima*, quod homines reges habeant subditos paucissimos, et opes tenuissimas, homines videlicet, et opes unius aut plurium provinciarum; Deus autem subditos habet omnes angelos, omnes homines, omnes demones; et quicquid in celo, in terra et in mari est, opes ejus sunt. *Alter* differentia est, quod reges terreni sic dominantur subditis, ut etiam illis serviant, qui

pendent ab illis, et sine illis nihil possunt, et pari ratione sic abundant opibus, ut semper egeant, et cogantur a subditis exigere vigilia et tributa, et ut plurimum gravati sunt ere alieno; Deus autem dominatur omnibus, et nulli servit, quia non eget opera illorum; abundant opibus sine ulla inopia, quia potest in momento producere ex nihilo multo plura quam habeat. *Tertia* differentia sequitur ex secunda: reges enim terreni gaudent honore ac dignitate sua, sed simul anguntur assidua sollicitudine et formidine, ut propterea inventi sint, qui sponte imperium desuperint; Deus autem nulla premitur sollicitudine, nullo motu, sed cum tranquillitate et securitate regnat. *Quarta* est, quod reges terreni brevi tempore regnant, Deus autem in æternum. *Prima* differentia attingitur in versiculo illo: « Gloria regni tui dicent, et potentiam tuam loquentur, » id est, Sancti tui prædicabunt gloriam et potentiam regni tui, que in multitudine innumerabili subditorum, et abundantia infinita opum tuarum consistit. *Secunda* et *tertia* attinguntur in versiculo sequenti: « Ut notam faciant filii hominum potentiam tuam et gloriam magnificentie regni tui; » que verba indicant maximum discrimen inter regna hominum et regnum Dei. Ideo enim dicit, « ut notam faciant filii hominum, » id est, ut faciant filios hominum intelligere regna sua, terrena nihil esse, si comparentur ad regnum Dei; et non contentus dixisse, « ut notam faciant potentiam tuam, » addidit, « et gloriam, » et hoc non contentus addit, « magnificentie regni, » id est, gloriam excellentissimi regni tui. Denique quarta differentia habetur in versiculo sequenti: « Regnum tuum, regnum omnium sæculorum, » etc.

14. *Nun.* FIDELIS DOMINUS IN OMNIBUS VERBIS SUIS, ET SANCTUS IN OMNIBUS OPERIBUS SUIS, Ver. 14.

Hic jam incipit explicare Prophetæ virtutes proprias regis, que in Deo perfectissime inveniuntur, ut etiam in Christo homine, et ad quarum quasi speculum vel exemplar reges omnes respicere debent. *Prima* virtus regia est probitas vite, et præcipue veracitas in verbis: nam « totus componitur orbis regis ad exemplum; » et de Christo rego dicitur: « Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, » *1 Petri* II; et hoc ipsam dicit hoc loco Prophetæ: « Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, » id est, verax, non mendax, non decipiens, non fallens, promissa omnia constanter observans, « et sanctus in omnibus operibus suis, » innocens, inviolatus, immaculatus in omni opere suo. Hunc versiculum non habent codices hebraici; sed hoc ipso convincuntur esse corrupti: nam Septuaginta Viri nullo modo ausi fuissent verba sua, ac præcipue integrum versiculum inserere verbis Dei; præterea cum totus hic Psalmus alphabeticus sit, nulla ratio reddi potest, cur David unam literam

omittere voluerit. Itaque non dubitamus in hebraico textu quem habuerunt Septuaginta Interpretes, fuisse hunc versiculum, cujus prima littera erat nun, ut revera vox hebraica, quae *fideliam* significat, a littera ista principium habet: dicitur enim נֶאֱמַר, id est *fidelis*.

Vers. 15. 15. *Samech.* ALLEVAT DOMINUS OMNES QUI CORRUUNT, ET ERIGIT OMNES ELISOS.

Regis et pastoris idem officium.

Hec est altera virtus regia et pastoralis: nam regis et pastoris idem est officium, regere subditos, ne corrumpant, et erigere eos qui forte corrumpunt. Misericordia haec virtus dicitur, et regibus maxime necessaria. Illud, *allevat*, in hebraeo est *sustentat*, sive *confirmat*; proinde *allevare*, hoc loco non est erigere eos qui corruperunt, sed sustentare, et allevare ne cadant, cum in proximo sunt ut cadant, juxta illud: « Impulsus eversus sum ut caderem, et Dominus suscepit me. » At quomodo verum est a Deo sustentari omnes cadentes, et erigi omnes elisos? Nonne plurimi cadunt, et eliduntur quotidie, sive corporaliter, sive spiritualiter hoc intelligitur? Dicitur Deus *omnes allevare ne cadant*, et *erigere elisos*, quia quicumque in tentatione non cadunt, Deo juvante non cadunt; et qui ex casu resurgunt, Deo erigente resurgunt: qui autem cadunt, aut ex casu non resurgunt, ex se habent, non ex Deo, ut cadant, vel non resurgant. Quod alii verbis dicit Osee cap. xiii: « Perditio tua ex te, Israel, tantummodo in me auxilium tuum. » Quod autem non velit David dicere omnes omnino corrumpentes allevari, sive sustentari, perspicuum est ex verbis sequentibus, ubi dicit erigi a Deo omnes elisos: nam si Deus sustentaret omnes cadentes, nemo caderet, aut certe nemo cadens elideretur; quomodo ergo verum esset illud, *erigit omnes elisos*? Atque haec de spiritali casu dicta sunt; de corporali autem casu dicimus Deum omnes allevare et erigere, quia ex natura pronus est ad allevandum et erigendum; quod si multos non allevat, neque erigit, imo saepe ipse dejecit et praecipitat in ruinam, id facit, vel ad probationem et coronam, ut cum justos affligit, et hoc non est proprie dejicere, sed exaltare; vel ad poenam et supplicium, et tunc id exigunt peccata hominum; ac per hoc prima radix malorum ex nobis est, et semper vera est Prophetae sententia: « Perditio tua ex te, Israel, tantummodo in me auxilium tuum. »

Vers. 16. 16. *Ain.* OECULI OMNIUM IN TE SPERANT, DOMINE, ET TU DAS ESCAM ILLORUM IN TEMPORE OPPORTUNO.

Vers. 17. 17. *Pho.* APERTIS TU MANUM TUAM, ET IMPLES OMNE ANIMAL BENEDITIONE.

Tertia virtus regia liberalitas est; pertinet enim ad reges non expliare subditos, non emungere pecunias variis artibus, eosque ad egestatem redigere. Sed contra liberaliter alere ut filios, sic

lumen ut tempore suo comedant, non totos dies in comessionibus consumant. « Oculi omnium, inquit, in te sperant, Domine, » id est, oculi omnium viventium ad te respiciunt, sperantes a te cibum, ut inde alantur et vivant. « Et tu das escam illorum, » id est, et tu per creaturas tibi subjectas, terram, solem, pluvias, producis fructus copiosos in escam omnium viventium. « Das » autem « escam illorum in tempore opportuno, » quando tempus opportunum est, ut comedant; non enim semper comedere debent. Itaque qui comessionibus superfluis vacant, non accipiunt escam a Deo, sed a cupiditate sua. Item « dat escam Deus in tempore opportuno, » id est, quando esuris, quando eges, quando necesse habes; proinde qui reconduunt et multiplicat superflua, non a Deo accipiunt, sed furantur bona communia, et ideo mirum non est, si multi egeant et esuriant. Item « dat escam in tempore opportuno, » quia dat, quando aequum est dari; aliquando enim aequum est tolli, quia id merentur peccata hominum, quomodo medicus prescribit cibi inedia et abstinentiam vini; hinc saepe Deus immittit sterilitates et penuriam, ut flagellet peccatores. Denique, juxta Chrysostomum, « dat escam in tempore opportuno, » quia non omnes fructus dat omni tempore, sed per temporum varietates varios fructus ex terra producit. Ut autem intelligas primam causam omnium bonorum esse Dei liberalitatem, addit: « Aperis tu manum tuam, et implet omne animal benedictione, » in qua sententia omnia verba sonant liberalitatem. « Aperis, inquit, manum, » id est, non stricta manu, sed larga atque aperta, summa liberalitate; « implet, » id est, abunde satias, omne animal, non solum hominem, sed omnia animalia; « benedictione, » id est, abundantia refectione. Sic enim accipit benedictionem Apostolus II Cor. ix: « Ut benedictionem, non ut avaritiam, » id est, largam elemosynam. In hebraeo non est proprie *benedictione*, sed *beneficentia*; sed idem est sensus: significat enim Propheta impleri omnia animalia cibo sibi convenienti, qui eis placet, et quem cupiunt. S. Hieronymus vertit generalius *refectione*. Septuaginta adhuc generalius, *benedictione*. At si Deus larga manu implet omne animal benedictione, unde tot mendici? tot famelici? tot nudi? Jam supra indicavimus id accidere ex injustitia divitum, qui multo plura volunt et conservant, quam necesse habent, et multa effundunt in vanitates, quae pauperibus dari debuissent; addidimus etiam id aliquando evenire ex judicio Dei, quia id exigunt peccata hominum; denique adiungimus ipsos pauperes saepe esse in causa, quia vel confident in astutia sua et malis artibus, non in Deo, vel non sunt contenti victi et vestitu statui suo congruenti, vel quod lucrantur per integram hebdomadam, uno die comessando vel ludendo perdunt.

Vers. 18. 18. *Thade.* JUSTUS DOMINUS IN OMNIBUS VIIS SUI, ET SANCTUS IN OMNIBUS OPERIBUS SUI.

Quarta virtus regia est justitia, quae omnino necessaria est, ut populi pacem et quietem habeant. « Justus Dominus in omnibus viis suis, » id est, Dominus in omnibus actionibus suis externis, quibus quodammodo exit ab interno conclavi suo ad nos, justissimus est; tribuit enim omnibus, quod illis debetur; et hoc idem significat verba sequentia: « Et sanctus in omnibus operibus suis. »

Vers. 19. 19. *Coph.* PROPE EST DOMINUS OMNIBUS INVOCANTIBUS EUM, OMNIBUS INVOCANTIBUS EUM IN VERITATE.

Quinta virtus regia est facilem se praebere omnibus accedentibus atque auxilium implorantibus. Hoc mirifice praestat Deus noster, qui « prope est omnibus invocantibus eum, » id est, quamvis Deus excelsior caelo sit, tamen appropinquat facile omnibus invocantibus eum, neque unquam audientiam negat; hinc gloriatur Moses Deut. cap. iv: « Non est alia natio tam grandis, quae habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris; » addit Propheta declarans quomodo intelligendum sit, « omnibus invocantibus eum, » et ait, « omnibus invocantibus eum in veritate; » quae particula, *in veritate*, includit omnes conditiones bonae orationis: nam qui sine vera fide orat, non invocat Deum *in veritate*, quia non invocat Deum, sed idolum capitis sui; et qui sine spe et fiducia orat, non invocat Deum *in veritate*, quia non potest serio et ex animo invocare eum, a quo non sperat se audiri; et qui sine charitate vel sine dilectione saltem inchoata orat, non invocat Deum *in veritate*, quia nemo invocat serio eum quem odit, et a quo se odio haberi credit; et qui sine affectu ac desiderio orant, ut qui recitant Psalmos et orationem Dominicam absque desiderio consequendi quae petunt, non invocant Deum *in veritate*, sed invocare videntur; denique qui sine attentione orant, nec sciunt quid dicant, et voce tantum, non mente orant, et ideo non invocant Deum *in veritate*, quia non ipsi vere invocant, sed signum inane invocationis ostendunt.

Vers. 20. 20. *Resh.* VOLUNTATEM TIMENTIUM SE FACIET, ET DEPRECATIONEM EORUM EXAUDIET, ET SALVOS FACIET EOS.

Sexta virtus regis est benignitas, qua non solum facile admittit subditos ad audientiam, sed etiam benigne concedit quae ipsi petunt, modo ea petant quae deoat regem concedere. « Voluntatem, inquit, timentium se faciet, » id est, audita oratione praestabit quod ipsi volunt. Sed addit, « timentium se, » quia hoc justum est, ut

Deus faciat voluntatem eorum qui faciunt voluntatem ipsius. Illi autem faciunt voluntatem Dei, qui timore sancto melunt offendere Deum, et quilibet potius amittere volunt, quam gratiam Dei. Id ipsum more suo repetit, cum addit, « et deprecationem eorum exaudiet. » Addit postremo: « Et salvos faciet eos, » ut declarat quomodo Deus semper exaudiat deprecationes timentium se. Saepe enim Deus videtur non exaudire orationem « timentium se, » ut cum Apostolus non liberavit a stimulo carnis, pro qua re ter Dominum rogarat, II Cor. xii, et tamen vere semper exaudiat primarium desiderium « timentium se, » quod est salutis aeternae desiderium. Sicut enim Dominus jussit: « Primum querite regnum Dei, et justitiam ejus, » id est, et gloriam et gratiam: sic omnes timentes Deum timore sancto, primo et principaliter in omni oratione petunt salutem inchoatam, quae est gratia; et perfectam, quae est gloria. Deus igitur exaudiat semper timentes se, quia « salvos faciet eos, » id est, exaudiat, quando et quomodo expedit ad salutem.

21. Scin. CUSTODIT DOMINUS OMNES DILIGENTES SE, ET OMNES PECCATORES DISPERDET. **Vers. 21.**

Ultima virtus, sed maxime necessaria regi, est providentia, qua protegit justos, ne a multitudine peccatorum opprimantur; et peccatores dissipat, ne justis noceant, aut non tantum noceant, quantum vellent; tametsi enim aliquando sicut justos a peccatoribus multa pati, tamen custodit eos, ne passio illis noceat; imo gratia sua facit, ut multum prosit. Permisit Deus martyres sanctos flagellari et occidi; sed custodivit eos tribuens illis constantiam in fide, et patientiam in doloribus, ut animae gloriam mox adipiscerentur, et paulo post corpus etiam reciperent gloriosum, et verum esse intelligeret, quod eis veritas promisit: « Capillus de capite vestro non peribit. » Quod autem dicit, « omnes peccatores disperdet, » ideo verum est, quia vel peccatores convertentur ad justitiam, et non erunt amplius peccatores; vel injusti permanebunt usque ad finem, et disperdentur per detractionem in gehennam, ut ad justos in aeternum appropinquare non possint.

22. Thau. LAUDATIONEM DOMINI LOQUETUR OS MEUM: ET BENEDICAT OMNIS CARO NOMINI SANCTO EIUS IN SECLUM, ET IN SECLUM SECLUM. **Vers. 22.**

Concludit Propheta Psalmum, jungens finem cum principio, quasi dicat: Propter haec omnia, quae dixi de magnitudine Dei, de operibus ejus, de perpetuitate regni ipsius, ac de virtutibus regis, quae in ipso perfectissima et absolutissime inveniuntur, « laudationem » ejus semper « loquetur os meum; » nec solum ego laudare cupio, sed opto ut omnis caro, omnis homo, omne quod spirat et vivit, nomen Domini semper laudet.

PSALMUS CXLVI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Alleluia, Aggei et Zachariae.

2. Lauda, anima mea, Dominum; laudabo Dominum in vita mea: psallam Deo meo quamdiu fuero.

Nolite confidere in principibus:

3. In filiis hominum, in quibus non est salus.

4. Exhibet spiritus ejus, et revertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

5. Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus, spes ejus in Domino Deo ipsius:

6. Qui fecit caelum et terram, mare, et omnia quae in eis sunt.

7. Qui custodit veritatem in saeculum: facit iudicium injuriarum patientibus: dat escam esurientibus.

Dominus solvit compeditos: 8. Dominus illuminat caecos.

Dominus erigit elisos, Dominus diligit justos.

9. Dominus custodit advenas, pupillum et viduam suscipiet, et vias peccatorum disperdet.

10. Regnabit Dominus in saecula, Deus tuus, Sion, in generationem et generationem.

Argumentum. — « Non in terrenorum regum ac principum, sed in Dei regis potentia spem esse collocandam (vers. 1-5), cujus et potentiam ac vires, fidem et clementiam, praesentem in afflictis rebus opem et regnandi justitiam celebrat (6-10). Graece Alexandr. hujus Psalmi versioni, caterisque, quae ex illa sunt factae, praescribitur nomen Haggai et Zachariae, sicut et Psalmis duobus, qui proxime sequuntur. Certe quae vers. 7 et 8 hujus carminis habentur, optime congruebant reversis ex Babylone. Videntur autem omnino Psalmi hi quinque postremi iustis consecrati templi secundi usurpanti fuisse. Habent plerumque haec carmina $\alpha\mu\lambda\lambda\epsilon\iota\alpha$ frequentes ex illis, quorum alique pene centones haberi possunt. » Rosenmüll. Maurer vero: « Primis post reditum de exsilio annis octo esse certo certius est; cf. imprimis Ps. cxvii, 2, 13, 14. Nec dubium quin cuncta in templi usum facta sint. »

1. Laudate Jovam.

Lauda, anima mea, Jovam.

2. Laudabo Jovam per vitam meam, fidibus canam Deo meo, dum superstes ero.

3. Ne fiduciam collocetis in principibus, in homine, cui non est salus (juvandi vis).

4. Exit (migrat e corpore) spiritus ejus, revertitur in terram suam; illo (mortis) die pereunt consilia ejus.

5. Beatus ille, cujus in auxilio est Deus Jacobi, cujus spes est in Jova, Deo suo!

6. Fecit caelum et terram,

V. s. n. — Alleluia.

Lauda, anima mea, Dominum: laudabo Dominum in vita mea: cantabo [h. psallam] Deo meo quamdiu sum.

Nolite confidere in principibus: in [al. et in] filio hominis, cui non est salus.

Egredietur spiritus ejus, et revertetur in humum suam: in die illa peribunt cogitationes ejus.

Beatus cujus Deus Jacob auxiliator ejus: spes ejus in Domino Deo suo.

Qui fecit caelum et terram: mare, et omnia quae in eis sunt: et custodit veritatem in sempiternum [h. saeculum].

Qui facit iudicium calumniarum sustinentibus, et dat panem esurientibus.

Dominus solvit vinctos: Dominus illuminat caecos, Dominus erigit allisos [h. incurvatos]: Dominus diligit justos.

Dominus custodit advenas; pupillum et viduam suscipiet: et viam impiorum conteret [h. pervertet].

Regnabit Dominus in aeternum [h. saeculum], Deus tuus, Sion, in generationem, et generationem. Alleluia.

mare et omnia quae in eis sunt; qui servat fidem in perpetuum.

7. Agit iudicium oppressis, dat panem esurientibus,

Jova vinculis expedit captivos.

8. Jova aperit caecos (eorum oculos),

Jova erigit incurvatos,

Jova diligit justos.

9. Jova custodit peregrinos, orphanum et viduam restituit (felicitati; vel, erigit),

et viam improborum pervertit.

10. Rex erit Jova in perpetuum,

Deus tuus, Sion, per omnes aetates.

Laudate Jovam.

NOTE.

Vers. 9. *Viam improborum pervertit*, eos seducit, efficit, ut eorum cogitata et consilia aut nullum exitum habeant, aut longe diversum, quam ipsi cogitarunt, ut in ruinam et perniciem suam praecipites ferantur.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CXLV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Alleluia, Aggei et Zachariae.

Hanc titulum non habent codices hebraici, excepta prima voce *alleluia*; sed habent codices graeci et latini, etiam antiquissimi. S. Hilarius docet nomina *Aggei* et *Zachariae* addita esse ab interpretibus, quoniam duo illi Prophetae praedixerunt renovationem Hierusalem, et captivos consolabantur, et hortabantur ad reditum in patriam, et ad ipsam civitatem instaurandam. Hic autem Psalmus, ut etiam duo sequentes, caelestem Hierusalem praedicant, atque ad iter suscipiendum ad eam invitant. Et quoniam nihil est quod magis retardet peregrinos ab hoc itinere, quam spes felicitatis terrene, quae ab amicitia et obsequio magnorum principum dependet, hortatur gravissimis verbis, ut in nullo homine, quantumvis magno, spem ponamus, sed totam fiduciam nostram in Domino colloceamus.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. LAUDA, ANIMA MEA, DOMINUM: LAUDABO DOMINUM IN VITA MEA; PSALLAM DEO MEO, QUAMDIU FUERO.

Incipit per dialogismum. Peregrinus enim homo, animadvertens carnem suam gemere in labore peregrinationis, hortatur animam suam, ut ipsa sallem, quae spe beata esse coepit, Deum laudet et canendo reficiat totum hominem. «Lauda,» inquit homo ad animam suam, «anima mea, Dominum.» Respondet anima: «Laudabo Dominum in vita mea,» id est, tunc vere laudabo, quando veram vitam vivam; nunc enim gemendum et orandum est, potius quam canendum et laudandum; quamvis enim et nunc Deum laudemus, tamen non est haec simplex et plena laudatio, sed admixta lacrymis et precibus: tunc autem erit sola et perpetua, ac jucundissima lau-

datio. Repetit hoc idem, dum addit: «Psallam Deo meo quamdiu fuero,» id est, cum ad vitam aeternam pervenero, sine intermissione psallam Deo meo. Nunc enim non possum psallere quamdiu sum, quia multa nimis psallentem interrumpunt; sed tunc ab omnibus negotiis liber et expeditus, «psallam Deo meo, quamdiu ero,» id est, toto spatio vere illius vitae; et sicut semper ero sine timore moriendi, ita semper psallam sine periculo deficiendi. Ita S. Hilarius et S. Augustinus exponunt. Non tamen rejiciamus expositionem aliorum, qui de praesenti laude hunc versum exponunt.

2. NOLITE CONFIDERE IN PRINCIPIBUS, IN FILIIS HOMINUM, IN QUIBUS NON EST SALUS.

Videt sanctus Propheta multos retardari ab itinere ad salutem, quia mirantur praedicturas hu-